

Aanteekeningen omtrent enkele vermeende subspecies van den vink, *Fringilla coelebs* L.,

DOOR

P. A. HENS en J. G. VAN MARLE.

(with English Summary)

(voordracht gehouden in de clubvergadering te Rotterdam, op 24 September 1933).

Wijlen GENGLER publiceerde in de Verhandlungen der Ornithologische Gesellschaft in Bayern, Band XVI, Heft 2, p. 103—128, onder den titel „Buchfinken-Studien” een uitvoerige beschouwing over de verschillende subspecies van den gewonen vink, *Fringilla coelebs* L. De schrijver besprak 13 verschillende subspecies, welke hij alle als juist erkende. De afrikaansche vormen bleven buiten beschouwing.

Het is niet onze bedoeling al deze subspecies te bespreken en hun waarde als zoodanig te beoordeelen, daar ons daartoe vergelijkingsmateriaal ontbreekt ofwel in onvoldoende mate ter beschikking staat. Wij willen ons slechts bepalen tot de vraag of de vinken van Skandinavië, Nederland en Engeland alle tot één en dezelfde subspecies behooren dan wel tot drie verschillende.

De typische vorm is de door LINNAEUS beschreven *Fringilla coelebs* uit Zweden (Syst. Nat. Ed. X, p. 179).

KLEINSCHMIDT (Falco V, p. 13) beschreef den Engelschen vink als *Fringilla caelebs gengleri*. Als kenmerk geeft hij slechts het procentsgewijze hooge aantal z.g. „zes-spiegelige”, dat bij de Engelsche vogels gevonden wordt. Bedoeld wordt de witte vlek op de buitenste staartpennen. Als regel vindt men deze op de twee buitenste staartpennen, doch er komen exemplaren voor, waarbij ook de derde buitenste staartpen een min of meer uitgebreide witte vlek vertoont. In het laatste geval spreekt men van een zes-spiegeligen vogel.

GENGLER (l.c. p. 109) beschrijft de Engelsche subspecies als volgt:

„Diese Engländer kommen in der dunklen Braunfärbung des Rückens „fast den Nordländern gleich, der Kopf ist aber etwas heller, die Unterseite dagegen ziemlich düster dunkelwein- bis zimtfarben (spat. van „ons), die Unterschwanzdecken sind bräunlich überlaufen Die Flügelänge „beträgt 88 mm.”

Vervolgens komt bij onze beschouwing nog in aanmerking de door BREHM (Handb. Nat. Vög. Deutschl., 1831, p. 272) benoemde subspecies *hortensis* van Midden-Duitschland. BREHM zocht het verschil slechts in den schedelvorm!

GENGLER (l.c. p. 112) geeft van dezen vorm de volgende diagnose:

„Diese Finken machen einen helleren Gesamteindruck. Sie zeigen auf „der Oberseite ein röteres Braun, am Kopfe ein reineres Blaugrau und „am Bürzel ein lebhafteres Grün als alle bisher aufgeführten Formen „(bedoeld worden *coelebs* (Zweden), *tristis* (Noord-Rusland), *gengleri* „(Engeland), *infelix* (Oost-Frankrijk), *balearica* (Mallorka)). Vom Kinn „über die Kehle herab is die Färbung fahler, manchmal ganz fahlgelblich, „die Unterseite ist lebhaft, der braune Ton gering, der weinrote mehr „hervorstechend, die Unterschwanzdecken etwas gelblicher. Die Flügelänge „beträgt 86—92 mm.”

Het spreekt van zelf, dat deze beschrijvingen slechts betrekking hebben op mannelijke vogels.

GENGLER gebruikte bij zijn studie slechts oude mannelijke vogels, welke behoudens een enkele uitzondering, na eind April of in Mei verzameld waren. Wij dienen dit bij de verdere bespreking in het oog te houden. Waaraan hij in April en Mei het oude mannetje van den nog niet één jaar ouden vogel herkende, vermeldt hij niet.

HARTERT (V.d.P.F. Bd. I, p. 125 en Ergänzungsband, p. 69) erkent de vormen *gengleri* en *hortensis* niet en beschouwt de vogels uit Zweden, Engeland en Duitschland identiek (vergel. V.d.P.F. Zusätze und Bericht., Bd. I, p. 2062).

Wij hebben bij een andere gelegenheid (Subspeziesfragen in Holland, Proc. of the VIIth Internat. Ornith. Congress at Amsterdam 1930) reeds de aandacht op deze kwestie gevestigd en o.a. gewezen op de eigenaardige kaneelroode kleur van de onderzijde der Engelsche vinken. Ons materiaal uit Engeland was toen echter nog gering (slechts 6 ♂ ♂ onderzocht, waarvan twee uit de collectie HENS en 4 ter leen ontvangen uit de coll. Tring).

Ondertusschen is het ons gelukt, dank zij de hulp der heeren HARRISON en WHISTLER een mooie serie Engelsche vinken bijeen te brengen. Aan de hand daarvan komen wij tot het volgende resultaat.

Bij vergelijking van een serie mannelijke vinken uit het

voorjaar en den zomer (Maart—begin Augustus) in Engeland verzameld (27 stuks) met een serie uit hetzelfde tijdvak in Nederland (27 stuks) en dito serie (13 stuks) uit Zweden en Noorwegen, valt het verschil in kleur van keel, borst en buik o.i. duidelijk op.

De Engelsche vogels vertoonen alle een min of meer kaneelkleurige tint in het rood dier deelen. De Nederlandsche vogels zijn meer wijnrood. Alleen in het zeer versleten zomerkleed is het verschil minder duidelijk. De Zweedsche vinken zijn meer bruinrood en meer contrastrijk aan de onderzijde dan de Nederlandsche.

Nu willen wij hiermede niet zeggen, dat deze verschillen immer zóó in het oog vallend zijn, dat men daaraan in elk geval zonder twijfel de herkomst van den betrokken vogel zou kunnen bepalen, zooals dit bij sommige subspecies het geval is. De individueele verscheidenheid is daarvoor te groot, doch aan de hand van het hier vertoonde materiaal zal dunkt ons een ieder moeten toegeven, dat in de serie de hier bedoelde verschillen duidelijk genoeg in het oog springen. De vraag is of deze verschillen voldoende zijn om van verschillende subspecies te kunnen spreken en of het mogelijk is uit Zweden, Nederland en Engeland broedvogels te verkrijgen, welke in de serie niet van elkander te onderscheiden zijn, m.a.w. zijn de hier opvallende verschillen toevallig en geheel individueel of niet?

Vooreerst moeten wij opmerken, dat een groot aantal erkende subspecies alleen door vergelijking van seriën te onderscheiden zijn. Het zijn meestal subspecies, waarbij het op een kleurnuanceering aankomt, welke lang niet bij elk individu duidelijk opvalt, zoodat alleen typische exemplaren zonder meer te herkennen zijn. Zoo komt een enkele maal in Zweden een gaai voor, die wat rug en buikkleur betreft volkomen past in een serie *Garrulus glandarius rufitergum* Hart. uit Engeland, zonder dat men daarbij aan een verdwaalden vogel behoeft te denken. Een ander maal past een zeer donkere *rufitergum* in een serie *hibernicus* uit Ierland. Zoo zijn tal van voorbeelden te geven. Het zou echter niet juist zijn om op dien grond de waarde van de verschillende subspecies *glandarius* uit Zweden, *rufitergum* uit Engeland en *hibernicus* uit Ierland in twijfel te trekken. Immers vergelijking van seriën van deze vogels uit genoemde landen doet het subspecifieke verschil duidelijk in het oog vallen.

Wat de vraag betreft of de verschillen, welke wij bij onze vinken uit Zweden, Nederland en Engeland meenen te constateeren, slechts individueel en toevallig zijn, zoodat het mogelijk is een vrijwel even groot aantal broedvogels uit Nederland te verzamelen, dat niet van een dito Engelsch materiaal te onderscheiden is, zoo meenen wij te moeten opmerken, dat ons dit ondanks een jaren lang verzamelen niet gelukt is en dat de series, welke wij thans uit genoemde landen bezitten of vergelijken konden, o.i. groot genoeg zijn om de veronderstelling te wettigen, dat de Nederlandsche individuen als geheel in kleur der onderdeelen verschillen van die uit Engeland. Zelfs al zou het mogelijk zijn, zooals met andere erkende subspecies het geval reeds is geweest, enkele exemplaren uit het eene gebied te verzamelen, welke de typische kenmerken van die uit het andere gebied bezitten, dan is zulks (zoolang het een uitzondering blijft) nog geen motief om het verschil in kleur in het algemeen als factor voor de bepaling van de al dan niet houdbaarheid der verschillende subspecies in deze buiten beschouwing te laten.

Een dergelijk geval deed zich voor bij een vogel uit het Zwitsersche Juragebergte (♂ 5 VIII, 1903, coll. Tring), welke bijna zoo kaneelkleurig rood was als de meeste vogels uit Engeland, welke wij destijds onderzochten.

Waar in Engeland verschillende subspecies voorkomen, welke zich juist onderscheiden door een afwijkende tint van het rood (gaai, roodborst, roodborsttapuit) zou een verschil in dit opzicht ten aanzien van den vink niet zoo opvallend zijn doch geheel in het kader passend.

Het door KLEINSCHMIDT opgegeven kenmerk voor *gengleri*, nl. dat bij dezen vorm het aantal „zes-spiegels” naar verhouding grooter zou zijn, achten wij niet houdbaar. GENGLER wijst er reeds op, dat dit zeer individueel is en ook bij andere vormen voorkomt. Bovendien speelt hier het toeval een rol, want van de 27 mannelijke vinken uit Engeland in onze collecties zijn er maar 2 zes-spiegelig en 2 vijf-spiegelig (op eventueel ontbreken van derde buitenste staartpen is gelet). Daarentegen bevinden zich onder 27 vinken uit Nederland 7 exemplaren met meer of minder witte vlek op de derde buitenste staartpen, terwijl één voorwerp zelfs acht-spiegelig is! Bij 10 stuks uit Zweden komt een zes-spiegel 3 maal en een vijf-spiegel 1 maal voor. Van de 3 vogels uit Noorwegen is er één vijf-spiegelig. Ten

slotte vonden wij bij 4 vinken uit Duitschland (Brandenburg) zelfs nog een zes-spiegelig exemplaar.

Trouwens dit kenmerk is niet alleen individueel, doch zelfs niet eens constant bij het zelfde individu na den rui. GENGLER (l.c. p. 123) constateerde nl., dat na den rui een zes-spiegelige vogel vier-spiegelig werd en omgekeerd.

Wij kunnen dit dus bij ons onderzoek naar subspecifieke kenmerken gerust buiten beschouwing laten.

De kleur der onderzijde komt ons nog het meest geschikte kenmerk voor.

Wij hebben daarbij gedacht aan de mogelijkheid, dat jonge vogels in hun eerste voorjaar aan de onderzijde anders getint zouden zijn dan ouden en daardoor het verschil tusschen onze vogels uit Engeland en Nederland verklaard zou kunnen worden (met het verschil van het kleed naar gelang het jaargetijde hebben wij natuurlijk rekening gehouden). Het was daarom zaak te onderzoeken of wij vogels in hun eerste levensjaar dan wel oudere voor ons hadden. Zijn deze in het voorjaar en zomer te onderkennen?

Zooals bekend ruit de jonge vogel in zijn eerste najaar o.a. niet de staartpennen. Deze worden dus langer gedragen dan zulks bij overjarige vogels het geval is en de veronderstelling ligt voor de hand, dat ze in het volgend voorjaar meer versleten zullen zijn dan bij de oude vogels.

Bij onderzoek bleek zulks ook het geval te zijn ten aanzien nl. van de middelste pennen, welke bij een aantal vogels in voorjaar en zomer opvallend versleten waren tegenover die van een ander aantal. Bij twee exemplaren vonden wij een der twee middelste pennen versch geruid, de andere daarentegen in zeer versleten toestand. Dit waren twee vogels uit Engeland, nl. ♂ 19-III-30 en ♂ 17-VI-30, beide o.i. jonge vogels.

Vergelijkt men nu de vogels met versleten middelste staartpennen met die, waarbij deze pennen in hetzelfde jaargetijde minder versleten zijn, dan blijkt, dat wel is waar de jonge vogels iets lichter getint zijn, doch bij alle Engelsche exemplaren, ouden zoowel als jongen, vindt men de min of meer kaneelkleurige tint terug, welke niet bij die uit Nederland gevonden wordt. Alleen bij 4 vogels uit Mei—Augustus uit het Westen van Holland vonden wij eenige overeenkomst wat deze tint betreft met de Engelsche, doch in de serie passen ze bij de vinken van Nederland beter dan bij die uit Engeland.

O.i. blijkt uit onze beide vrij groote series vinken afkomstig uit Engeland en Nederland, dat deze als zoodanig voor wat de kleur der onderzijde betreft duidelijk verschillen en onze vogels meer overeenkomen met die uit Duitschland.

Hoe verhouden zich nu de vinken uit Zweden ten opzichte van die uit Engeland en Nederland?

Op den eersten blik valt het verschil in kleur der onderzijde van de Engelsche vinken en die uit Zweden reeds terstond op. Het is nog meer opvallend dan het verschil tusschen die uit Engeland en ons land omdat de meeste Zweedsche vinken veel meer donker rood-bruin zijn dan de onze. Maken wij dus onderscheid tusschen onzen vink en *gengleri* uit Engeland, dan moeten wij dit des te meer doen tusschen *gengleri* en den typischen vorm *coelebs* uit Zweden.

De tweede vraag is dan: bestaat er een steekhoudend verschil tusschen *coelebs* uit Zweden en onzen vink?

GENGLER meende van wel, HARTERT deelt die meening niet.

Het was ons destijds reeds opgevallen, dat een tiental vinken uit Zweden in het voorjaar verzameld (Tofhult, Vester-götland) welke een onzer van wijlen Graaf Otto ZEDLITZ ontving, als serie vrij duidelijk van onze vogels afweken. Onze vinken zijn in het algemeen niet zoo donker roodbruin op de wangen, aan de keel en op de borst als het meerendeel der tien Zweedsche vogels, welke wij konden vergelijken. Wij schreven hierover Graaf ZEDLITZ, die i.d. 25 Mei 1925 het volgende daarop antwoordde:

„Nach meinen Untersuchungen an recht grossem Material aus „Schweden kann ich GENGLER's Auffassung nur zustimmen; die schwedischen *Fringilla coelebs* sind in der Serie sowohl von den finnischen „*tristis* wie von den deutschen *hortensis* zu unterscheiden. Gegenüber „ersteren hat *coelebs* typ. einen mehr rotbraunen, *tristis* einen dunkel „kastanienbraunen Rücken (natürlich ist aber *coelebs* noch lange nicht „so rotbraun wie manche südlicheren Formen).

„Ob auf der Unterseite ein konstanter Unterschied in sofern besteht, „dass *tristis* etwas matter als *coelebs* gefärbt ist, möchte ich dahin gestellt „lassen. Dagegen unterscheidet sich *coelebs* von deutschen *hortensis* am „besten durch die Unterseite; sie ist bei *coelebs* kontrastreicher, schärfer „dichromatisch gefärbt; das Weinrot auf Kopf und Brust ist dunkler, das „Weiss auf der Bauchmitte reiner; bei *hortensis* ist alles mehr verwaschen, „das Weinrot matter, das Weiss mehr oder weniger gelblich oder schwach „rostfarbig überlaufen.”

Een vergelijking van ons materiaal wijst inderdaad in die richting, doch wij achten dit nog te gering om een definitief

oordeel uit te spreken. De hier bedoelde verschillen zijn lang niet zoo opvallend als die tusschen de vinken van Engeland en die uit Zweden en ons land.

Wat onze 3 vogels uit Noorwegen betreft, zoo is het opvallend, dat deze veel lichter zijn, dan die uit Zweden en vrijwel gelijk aan de vogels uit West-Pruisen.

Ten slotte volgt hier een overzicht van het onderzochte materiaal.

Bij de bestudeering van dit materiaal, zou men met recht de opmerking kunnen maken, dat daaronder — vooral onder het Engelsch vergelijkingsmateriaal — zich een aantal Maartvogels bevinden, welke even goed Noordelijke trekkers kunnen zijn en dus geen Engelsche broedvogels.

Met die mogelijkheid hebben wij natuurlijk ook rekening gehouden, doch het curieuse van het geval is, dat juist deze Engelsche Maartvogels even duidelijk de kenmerken van *gengleri* dragen en volkomen passen in de kleurscala van die subspecies, terwijl daarentegen de Nederlandsche Maartvogels duidelijk van de Engelsche vogels in die maand verzameld, verschillen. Zou het toeval ons juist Engelsche standvogels bezorgd hebben? Dit is mogelijk indien men bedenkt, dat volgens WITHERBY (Pract. Handb. of Br. Birds, p. 94—95) er slechts weinig bewijs is, dat de Engelsche vink wegtrekt in het najaar. Wel staat vast, dat de continentale vink ook Engeland op den trek bezoekt.

Opvallend is een ♂ uit de coll. SILLEM en VAN MARLE, 18 Nov. 1928 te Castricum verzameld, dat overeenkomt met de Engelsche najaarsvogels en mogelijk een trekker van daar is.

Fringilla coelebs ♂ ♂; Coll. P. HENS.

Nederland.

	ala: mm.		ala: mm.
22-X. Houthem, Limburg	92	24-IV. Houthem	87
5-XI. Roermond, Limburg	86½	3-V. id.	84
5-XII. Houthem	86	3-V. id.	89
5-XII. id.	91	3-V. id.	89
2-II. Roermond	88½	5-V. id.	87
1-III. Zwolle, Overijssel	87	14-V. id.	89
2-III. id.	88	16-VI. id.	90½
22-III. Swalmen, Limburg	89	18-VI. id.	89
16-IV. Houthem	89	25-VI. Bussum, N.-Holland	85?
18-IV. id.	87	29-VI. Koudekerke, Zeeland	84
18-IV. Swalmen	89	1-VIII. id.	88
23-IV. Houthem	85		

Engeland.

	ala: mm.		ala: mm.
19-XI. Sussex	86	23-III. Kent	90
6-XII. Kent	83	15-IV. Burley	83
15-XII. Sussex	88	22-IV. Kent	87
4-III. Kent	84	23-IV. id.	86
4-III. id.	86	28-IV. id.	87
4-III. id.	89	5-V. Bedford	86
4-III. id.	87	20-V. Kent	89
9-III. id.	87½	20-V. id.	85
12-III. id.	87	27-V. Sussex	84
13-III. id.	85	1-VI. id.	85
13-III. id.	84	17-VI. id.	85?
13-III. id.	89	17-VI. id.	89
19-III. Sussex	86	17-VI. id.	84
23-III. Kent	91½	17-VI. id.	87½
23-III. id.	86		

Zweden (Tofhult, Vestergötland)

5-X. ala:	91	16-IV. ala:	90
5-IV. „	89	16-IV. „	86
10-IV. „	90	17-IV. „	87
11-IV. „	86	17-IV. „	87
13-IV. „	90	18-IV. „	87
		7-V. „	89

Duitschland.

21-III. Reipzig b. Frankfurt a. O.		18-IV. id.	ala: 94
	ala: 90	24-IV. id.	„ 89
16-IV. id.	„ 90		

Nota bene.

Een vogel 19-XI verzameld door H. WHISTLER te Battle, Sussex, werd door hem op 9-III tv. op dezelfde plaats geringd.

Een tweede exemplaar aldaar door hem verzameld 15-XII werd in dezelfde omgeving geringd 7-III tevoren.

Deze beide wintervogels verschillen duidelijk van wintervogels uit Nederland. De kaneelkleurige tint, alhoewel minder duidelijk, is ook bij deze exemplaren reeds aanwezig. Vermoedelijk zijn het Engelsche standvogels.

Fringilla coelebs ♂ ♂; Collectie SILLEM—VAN MARLE.

Nederland.	ala: mm.		ala: mm.
18-X. Amersfoort . . .	84	8-IV. Neerlangbroek . .	87
18-X. id.	91	8-IV. id.	86
20-X. id.	87	8-IV. id.	89
30-X. Neerlangbroek		26-V. Scherpenzeel . .	91
(Utrecht) 90		15-VII. Neerlangbroek . .	87½
1-XI. Wassenaar . . .	86		
1-XI. Utrecht	87	Engeland.	
18-XI. Castricum . . .	88	6-X. Kent	90
22-XI. Neerlangbroek . .	90	24-X. id.	86
26-I. id.	84	22-XII. id.	83
10-II. Bussum	89	19-IV. id.	84
15-II. Neerlangbroek . .	89		
5-III. id.	90	Noorwegen.	
16-III. id.	87½	2-V. Voss	89
27-III. id.	85	21-V. id.	89
29-III. id.	83	24-V. id.	85
29-III. id.	89		

Fringilla coelebs ♂ ♂; overzicht der vleugellengte.

	Totaal Aantal	83	84	85	86	86½	87	87½	88	88½	89	90	90½	91	91½	92	94 mm.
ENGELAND	33	3	5	4	7	—	4	2	1	—	4	2	—	—	1	—	—
NEDERLAND	44	1	4	3	4	1	7	2	3	1	10	3	1	3	—	1	—
DUITSCHLAND (BRANDENBURG)	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	1
ZWEDEN	11	—	—	—	2	—	3	—	—	—	2	3	—	1	—	—	—
NOORWEGEN	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—

SUMMARY.

O. KLEINSCHMIDT (Falco V, 1909, p. 13) separated the English race of *Fringilla coelebs* L. as *Fringilla caelebs gengleri* form. nov.

His reasons for separating this race were based upon the number of white spots on the outer tail feathers.

GENGLER (Verhandlungen der Ornithologischen Gesellschaft in Bayern, Band XVI, Heft 2, 1924) describes these English Chaffinches as being like the northern examples in respect of the colour of the back, the head somewhat lighter, the underside rather darker wine colour to cinnamon.

We have compared 27 birds from England with 27 birds from Holland, 10 from Sweden, 3 from Norway and 4 from Germany, all collected during the months of March to August.

We find that in a series there is a difference in colour between the English and the continental birds compared, the former being at once recognisable on account of the cinnamon red colour of the chin, ear coverts and underparts, which in the continental representatives are more wine-red in tone. Care was taken to use only strictly comparable material.

We are unable to confirm KLEINSCHMIDT's characters as applied to the English race, the presence of the white spots on the tail being of more frequent occurrence in our continental examples than in the English birds in our series.

Four Dutch birds from the west of Holland approach the English birds more or less, though they fit into the Dutch better than into the English series. English winter specimens are recognisable from Dutch examples, while one bird collected at Castricum (North-Sea coast of the province of Noord-Holland) is indistinguishable from such winter examples from England that we have seen; we think it possible that this may be a migrant from England.

VALKENBURG (L.) }
AERDENHOUT } 24 September 1933.

Voorkomen en trek van sijzen, *Carduelis spinus* (L.),

DOOR

J. P. BOUMA en Dr J. C. KOCH.
(met plaat 1 en 2)

De intensiteit van den sijzentrek hier te lande en de data van éérste herfst- en laatste voorjaarswaarneming loopen elk jaar zeer uiteen, zoodat elk seizoen door een eigen wisselend karakter wordt gekenmerkt.

In de laatste 6 seizoenen is dit verschijnsel aan het Ringstation Wassenaar eveneens duidelijk tot uiting gekomen: van de tot 1 Sept. 1933 in totaal 952 stuks geringde sijsjes werden er in de 6 achtereenvolgende seizoenen resp. 5, 32, 323, 379, 194 en 19 geringd. De najaren van 1927, 1928 en 1932 konden zeer arm aan sijsjes genoemd worden, terwijl 1929 met recht een sijzenjaar mocht heeten. In 1930/'31 werden in elke maand, den heelen winter door vele sijzen gezien (3), die zelfs een